

стических и даже регистра сферы обслуживания, как своим языком, так и структурой. У них отсутствует фабульность, эмоциональность, но присутствует много терминологии, содержание которых основывается вокруг фактов, теорий, принципов, процессов. Чтение аутентичного профессионально-ориентированного текста должно быть средством получения информации с целью ее последующего использования в профессиональной деятельности. Также тексты являются учебным материалом, который целесообразно использовать как когнитивно-коммуникативную модель.

Когнитивно-коммуникативная модель формирования читательской компетенции создается на таких методических принципах как: аутентичность, контекстуальная обусловленность, интенсивное использование фоновых знаний обучаемых, преодоление когнитивного разрыва, интерактивность [5].

Под принципом контекстуальной обусловленности подразумевается применение языка в рамках соответствия социально-культурного контекста.

Крымский полуостров является уникальным по своей культуре и многонациональному составу в рамках которого формировались общие традиции, ценности и складывалось уважительное отношение к социально-этническому своеобразию.

Преподавателю иностранного языка необходимо не только научить читать, писать, говорить, но и знакомить с историей, культурой народа носителей языка, его духовными ценностями наряду с другими народами. Необходимо постоянное воспитание навыков межкультурного, межэтнического общения. Обучение и воспитание должно предлагаться всем представителям культур, независимо от конфессий, языков, этносов. Наш Крымский инженерно-педагогический университет является одним из таких высших учебных заведений, где особенно важно учитывать данное многообразие языков и культур. Роль преподавателя иностранного языка учитывать в процессе обучения этническую историю и культуру каждого конкретного народа, стараться находить то общее, что объединяет все этносы и показывать те различия, которыми мы интересны друг другу, ибо без знания нет понимания, уважения и терпимости к другим языкам, культурам, традициям.

Из вышеизложенного следует, что успешное достижение современной цели обучения иностранным языкам, направленной на формирование у студентов способности к межкультурному общению возможно лишь внедрением в учебный процесс современных педагогических инновационных и информационных технологий.

Источники и литература

1. English for specific purposes. – Oxford, 1996
2. Жиглова И.В. Метод сотрудничества в процессе личностно-направленного обучения иностранному языку // Сборник научных трудов. – Херсон, 2002. – С. 196–199
3. C. 196–199
4. Guy R. Lefrancois. Psychology For Teaching. – Oxford, 1991
5. Earnest T. Goets, A. Alexander, Michael J. Ash. Educational Psychology A Classroom Perspective. – Oxford, 1992
6. Любич Д.Б. Лингвистические игры. СПб: издательство Буковского, 1999
7. Fridike Klippel/ Keep talking/ Cambridge University Press, 1995
8. Барабанова Г.В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно орієнтованого читання іноземною мовою в немовному вузі – Іноземні мови – 1/2004. – С. 29–30

Юферева О.В.

АБСТРАКТНЕ СЛОВО В ПОЕЗІЇ К. СЛУЧЕВСЬКОГО ТА І. ФРАНКА

Абстрактне слово в поетичному тексті виражає найсуттєвіше, субстанціональне розуміння світу, свідчить про перевагу ідеологічного плану твору над предметним, наглядним. Тяжіння до формування концепції світу, його моделі значно підсилюється в поетичному творі, що апелює до абстрактних лексичних елементів. Тісно пов'язані із змістовною структурою тексту, вони чутливі до будь-яких змін у системі художнього мислення поета. Беручи до уваги виражальний і стильовий потенціал абстрактних слів, особливу актуальність набуває семантична типологія абстрактних понять, їх лексичних відповідників в українській та російській поезії кінця XIX – початку XX ст.ст. Наразі принципова спільність двох поетичних натур: підкріплення творчості високою освіченістю, ерудицією, зацікавленістю суто філософськими теоретичними питаннями (і І.Франко, і К. Случевський захистили докторську дисертацію з філософії), – не могла не позначитися на характері поетичного висловлювання. Спостереження за своєрідністю функціонування цієї одиниці в творчості різних періодів І.Франка, та порівняння з її особливостями в поезії К.Случевського надає можливість зробити висновки щодо народження нових змістовних категорій та пристосування до них поетичного словнику в умовах переорієнтації усталених духовних цінностей людства на рубежі XIX– XX ст.

У російській поезії другій половині XIX ст. абстрактні слова не втрачають сильних позицій у структурі поетичного тексту: розширюється використання понять з філософської, наукової сфер, формуються різні рівні семантичної та стилістичної насиченості ідеотворчих лексем, зростає інтенсивність їх використання. Таку саму тенденцію фіксуємо і в українській літературі. Якщо за часів Шевченка універсальні категорії ак-

тивно не вживалися в поетичній творчості [1, с.476], то вже у І.Франка утворюються семантичні групи абстрактних слів, що виражають найважливіші уявлення поета по людину і буття:

1. «Вічні» світові поняття, що відображають морально-етичні цінності: любов, надія, краса, добро, душа, ідеал.

2. Універсальні поняття, сконцентровані на психологічному стані людини або на розумінні метафізичних засад буття: гармонія, безмір, безіснечність, самота, незриме, сфера, вічність, найвище, сумнів.

3. Термінологічні поняття: скептицизм, атом, метафізичний, молекулярний, планета.

Наведені слова, безумовно, неоднорідні за ступінню абстрагованості. Рівень узагальнення в поетичному тексті утворюється тісним зв'язком між різними семантичними компонентами, взаємодією з ключовими образами, композиційною роллю. Наприклад, умоглядна категорія безкінечності й у І.Франка, й у К.Случевського персоніфікується: із метафізичної, віддаленої від чуттєвого сприйняття, субстанції, стає конкретним унаочненим образом: «Се безкінечність нам морга до віч» [5, с.14], «Да, бесконечности одной не по нутру \ скоплять все мертвое и сохранять живое» [3, с.511].

Лексема «незриме», що успадкована з романтичного елегічного словнику, в поезіях І.Франка значно відрізняється від класичного її використання: «незриме» втрачає містичну насиченість, а разом із тим, приглушується ідеальність і символічність цього образу. Про це свідчить перетворення форми «незримого» із субстантива на прикметник, що виконує роль епітета і набуває конкретики від об'єкту, з яким взаємодіє.

Природа, пахощами вся облита,
І скрізь співав пташок незримих рій [5, с.163]

Втім – о диво! Щось живеє
ворухнулось! На незримій
нитці понад вхід печери
зі скали спускавсь павук [5, с.62]

Зустрічаємо також і зворотній процес у ліриці українського поета. Абстрактний епітет, сполучаючись із узагальненим поняттям, посилює його концептуальність. Саме так розкривається мотив невдоволення, нереалізованості всіх життєвих інтенцій, відчуття неповноцінності ліричним «Я», що загострюється в поезії І. Франка із середини 1880–х рр.

Як загублену любов, несповнене бажання, невиспіваний спів, геройське поривання,
Як все найвище, чим душу я кормлю... [4, с.126]

Убійство серця, духу і думок
Живих і ненароджених? [4, с.126]

Черепи стовчених мрій, кістяки неоправданих планів,
Зломки дрібних подань, трупи обманних надій... [5, с.343]

Цікаву паралель можна провести з творчістю російського поета-передсимволіста К. Случевського, в котрій абстрактне слово займає особливе місце. В його поетичній системі наскрізне поняття «незримого» має значення таємного, іраціонального, того, що виходить за межі об'єктивної дійсності.

В каждом чувстве сердца, в помысле моем
Ты живешь незримым, тайным бытием [3, с.12]

Есть в земном творении облики незримые,
Глазу незаметные, чудеса творящие. [3, 505]

К. Случевський не трансформує зміст романтичного мотиву, очевидно, зберігаючи глибинний зв'язок із напрямком розвитку російської «поезії думки». Цим пояснюються і значно більша інтенсивність використання слова «незримое», ніж у І. Франка. Але так само як і українській поет, вісімдесятник не зупиняється на продовженні романтичної традиції. Він, скоріше, виступає її реформатором, не лише експериментуючи із сталими художніми формами. К. Случевський наполегливо впроваджує нові змістовні елементи, сповнені настроєм і баченням людини перехідного періоду. Наразі маємо відзначити промовисту відповідність між творчістю українського та російського поетів. Йдеться про переосмислення вісімдесятником категорії минулого, ідеального романтичного часу. Його інтерпретація зближує художнє осмислення пов'язаності минулого із сучасністю, що зустрічається у І. Франка і здійснюється крізь призму відношення людини і дійсності, відображеного свідомістю або навіть певною дією ліричного «Я». Саме форма епітета дієприкметникового походження і абстрактного іменника, а не його узагальнена семантика, висвітлює момент існування надії, бажання, намірів, схоплюючи і процес їхнього згасання. Таким чином абстракція суб'єктивується, виражаючи індивідуальне переживання часу. Ця містка поетична формула виконує вирішальну роль у формуванні перехідного світовідчуття: розгубленості, сумнівах, спустошеності.

Живых надежд и ожиданий
В ущелья темных берегов,
Несовершенство желаний
И неисполненных снов... [3, с. 89]

Відштовхуючись від романтичного концепту, К. Случевський поглиблює аналіз сфери часу, спрямовуючи його у перехідний аспект межових станів передчасності або спізнення народження явища. Цікаво, що

стилістичне втілення цієї проблеми дуже нагадує манеру І.Франка, в якій абстрактні поняття уникають умовності, відстороненості від руху життя, зливаючись з речами реального світу. Точність, пластичність деталі матеріального світу у К.Случевського поєднується із домінуванням узагальненого змісту віршу через дисгармонійність як основного принципу творчої системи поета [2, с.69].

Как вы мне любы, полевые
Глубокой осени цветы!
Несвоевременные грезы,
Не в срок возникшие мечты!.. [3, с. 547]

Можна стверджувати, що віднайдені понятійно–семантичні паралелі вказують на розвиток поезії І. Франка і К.Случевського у подібному напрямку. Це позначається насамперед перехідним мисленням, вимогаючого філософського аналізу абсолютного задуму буття, його метафізичної ідеї. У перехідності мислення як спільної риси поетів переконуює ще одна її ознака. Ця стильова тенденція порубіжжя резонуватиме в поезії протягом всього наступного ХХ ст. як в Росії, так і в Україні. Мова йде про сполучення поетизмів із прозаїчним словом. Логічний ізоморфізм понять у К.Случевського окреслений чіткіше через форму висловлювання – сентенцію:

Что такое – убежденья?
Мыслей старые мозоли [3, с 225].

У Франка він проявлений слабше:

Минулості нестравлені останки,
Се мозолі душі по вічнім горю
Цілого чоловіцтва [4, с. 300].

Однак І.Франко, порушуючи стилістичну однорідність, тяжіє не лише до перехрещення значень або стилістичної забарвленості слів, а до суміщення різнородових форм дискурсу. У такий спосіб до ліричного тексту потрапляє дискурсивне слово, яке розширює лексичний діапазон категоріальної системи української поезії. Надзвичайно яскравий приклад становить вірш «В пленері»: «матер'ялізму кайдани», «перспективи метафізичних радощів раю», «рух молекулярний» [5, с. 33]. Подібні явища спостерігаються і в творах «Честь творцеві тварі», «Душа безсмертна! Жить віковично їй!». Прямих аналогій у поезії російського поета цьому явищу немає. Щоправда К.Случевський руйнував обмеженість спектру предметів художнього зображення, не виходячи за межі стилістичного дисонансу. Відтак, певні термінологічні лексеми в його творах створюють іронічний ефект, а не сприяють формуванню базових концептів поетичної системи, як у І. Франка:

Ничто не скроется от опытного взора,
И все, чем оптика вооружила глаз,
Тебе известно, и ты смотришь в нас.
Профессор! Ты постиг все мудрости Европы, –
Вот оттого–то здесь, наморщив гладкий лоб,
Ты так мучительно уткнулся в микроскоп, –
А надобно бы лезть глядеть под телескопы... [3, с. 226]

К. Случевський у розвитку абстрактної лексики не оминає традиційної для російської поезії ХІХ ст. моделі. У його творчості фіксується велика кількість слів, морфологічно виражених субстантивами, практично позбавлених референтної основи: «завершеньє», «воплощеньє», «стремленьє», «представленьє», «тяготеньє». У І.Франка є група типологічно близьких абстрактних іменників, але частіше (окрім «безкінечності») вони вказують на узагальнену властивість певного об'єкту, у той час як у К.Случевського – позначають власне об'єкт, сутність. Порівняємо: «Кожна думка – то наївність» [3, с. 37], «А в сфері духа є лиш різнородність» [3, с. 33], «Мир чувств не раб законов тяготенья» [3, с. 510], «Зачем тут видимость, зачем тут воплощенья?» [3, с. 526]. Іншу відмінність, зумовлену світоглядними установками, внутрішніми мовними закономірностями, складає ідеотворча лексема «спокій» І. Франка, якій відповідає декілька споріднених лексем з різними семантичними відтінками у К.Случевського. «Покой» як вічність, як смерть, якої прагне буття:

Покоя ищет мысль, покоя жаждет грудь,
Вселенная сама найти покой готова!
Но где же есть покой? Там, где закончен путь:
В законченном былом и в памяти бывшего [3, с. 66].

Для позначення психологічного стану – «спокойствие», значення зміни настрою або напрямку дії – «успокоение». Три іпостасі цього процесу формують єдиний концепт, що зачіпає фундаментальну проблему переходу від життя до смерті. Роздуми поета, хоча й спираються на первинно романтичну опозицію «мислення – смерть», – унікальні тим, що спокій («покой») репрезентується як усвідомлена відмова від всіх принад життя: почуттів, надій, болю.

Тогда как в чувствах столько острой боли,
Такая мощь безумной толчеи...
Успокоенье только в забытьи...

Спешу, спешу в спокойствие мышленья,
В нем нерушим довременный покой;

Там нет борьбы, не надобно прощенья,
Ты у себя – желанный и родной!.. [3, с. 574].

На відміну від російського поета, спокій у І.Франка асоціюється із сферою життя, з його протіканням, коли на зміну праці і виснаження приходить відпочинок. Тому найчастіше спокій розуміється доволі чітко і конкретно: це передусім психологічний стан, наближений до медитативного, це межа між сном і реальністю («Втомився я. Мов жар, горить все тіло»). Лише зрідка має значення забуття («В алеї нівчкою літньою»), що зближує із розумінням К.Случевського поняття «спокою».

Відтінки значень слову «спокій» у І.Франка надає контекст, різноманітні стилістичні прийоми, створюючи специфічне емоційне забарвлення. Наприклад, анадиплосис посилений алітерацією у наступному уривку зв'язує в єдину сюжетну конструкцію спокій, сон, плач, клен, тривогу. Все це сприяє створенню трагічного пафосу, а поняття спокою набуває значення існування, буття, долі, що драматично скінчилася для ліричного «Я»:

Я тільки сам замкнуть не могу очі:
Загиб спокій, і сон мина мене...[4, с. 163]

Цікаво, що контрастний спокою мотив руху, устремління розкривається однаково в порівнювальних поетичних системах. По-перше, і у К.Случевського, і у І.Франка він виступає як неконкретна тематична одиниця, націлена на вираз внутрішнього світу ліричного «Я» у минулому.

... Як моя
Душа в безмірному просторі
Купалася, на ті прозорі
Луги летіла, де цвітуть
Безсмертні квіти...[4, с. 156]

Душа стремилась на простор,
Неслась могуществом порыва
Назло непрочному уму,
На звук какого-то порыва,
Бог весть зачем, Бог весть к чему! [3, с. 90]

В обох поетів сприйняття минулого реалізовано у формі абстрактних слів «душа», «простір». Аллегорія загсаючого свята у вірші «О, где то время, что, бывало» К.Случевського перегукується із франковим погасанням «несказанно-солодких співів» із «В алеї нічкою літньою». Але поєднана з розмитою семантикою оточуючих лексем, аллегорія К. Случевського вказує на раціонально продуману концепцію стремління душі, що втілює ідеологічні настанови поета. Образ «душі в безмерному просторі» І. Франка набагато емоційніший, пронизаний психологічно-особистісним баченням ліричного «Я».

По-друге, рух передається у спосіб градації абстрактних понять, що створює ефект загострення центральних проблемних полюсів тексту. Приміром, «Суцільна праця довга, утяжлива.../ всіх сил, всіх дум, чуття, стремління людини/ жадає...» [5, с. 16] у І. Франка. У російського поета: «Шествует день, он на дальнем востоке зажегся!/ Солнца лучи полны жизни, стремленья и красок./ Каждый на смерть за великое дело обречен» [3, с. 78]. Абсолютність використаних абстракцій через нагнітання долає відчуженість, об'єднуючи загальнолюдські цінності із цінностями поетичного світу І.Франка і К.Случевського.

І, по-третє, змістовне наповнення «устремління» також близьке у поетів: воно є невід'ємною прикметою сприйняття життя, в якому немає остаточного вдоволення, лише безперервний рух уперед, у безкрайність.

Таким чином, порівняльний аналіз абстрактної лексики І. Франка і К.Случевського, як виразників певних властивостей художнього мислення поетів, дозволяє констатувати наявність у їхніх творах відповідних семантичних одиниць на тлі поетичного засвоєння спільних субстанціональних філософських категорій. Серед них відмічено не лише константні (вічність, душа, безкінечність), що вже набули відтінку семантичного кліше у поезії порубіжжя, а й нові – поняття, які засвідчують появу нового світовідчуття. Перехідні художньо-естетичні тенденції, зокрема стилістичні, однаково впливають на розвиток абстрактної лексики як у І. Франка, так і у К. Случевського. Означена близькість у способах формулювання думки, певних творчих пошуків окреслює чіткіше відмінність одне від одного, що засвідчує насамперед різні принципи художнього відтворення дійсності. Як бачимо, у К. Случевського переживання буття частіше раціонально обґрунтовано, у І. Франка набуває життєвої «справжності», конкретики.

Джерела та література

1. Дзюба І. З крилиці літ: У 3 т. – К.: Обереги: Гелікон, 2001. – Т.2. – 847 с.
2. Мирошникова О.В. Лирика К.К.Случевского (жанрово-композиционное своеобразие). – Дисс... на соиск. уч. ст. канд. филолог. наук. 10.01.02. – Л., 1983. – 215с.
3. Случевский К.К. Сочинения в стихах. – М. – СПб.: Летний сад, 2001. – 798 с.
4. Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1976. – Т. 2.
5. Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1976. – Т. 3.